

drages i skolelivet. Programmet blev lanceret i 1964 som et sommerskolekursus for børn i lavindkomstfamilier, der skulle hjælpe 4-5-årige med at få en god start i børnehaven. Head Start er senere blevet udvidet både i 1981 og 2007.

Supplemental Security Income

SSI er en kontantydelse, der især gives til blinde, fattige og handikappede. Ydelsen må ikke bidrage til, at ansøgeren overskrider loftet for den maksimale støtte, som en borger kan modtage fra staten om måneden, den såkaldte "Federal Benefit Rate". SSI udgør i 2024 943 dollars for en person og 1.415 dollars for et par. Der er 7,4 millioner amerikanere, som modtager denne ydelse.

Earned Income Tax Credit

Dette er en ret til et særligt fradrag for offentlig gæld, som familier med mindst ét barn oppebærer. Hvis man skylder det offentlige – typisk skattevæsenet – penge, kan man enten få en fradragsret for gælden, eller man kan få sin gæld eftergivet. Man kan også under visse omstændigheder modtage direkte kontantoverførsel fra IRS (det amerikanske skattevæsen, *Internal Revenue Service*). Denne ydelse blev i 2022 givet til 23 millioner lavindkomstfamilier i USA og udgjorde 57 milliarder dollars.

Welfare Block Grants og TANF

Disse to støtteprogrammer retter sig begge mod særligt trængende familier med hjemmeboende børn – TANF står for "Temporary Assistance for Needy Families", altså "Regeringens midlertidige bistand til trængende familier". Det andet program består af føderale bloktilskud til staterne, som administrerer programmet. Modtagerne af støtten forpligter sig på paretpret til at arbejde i minimum to år, efter

at de har modtaget støtte. TANF stiller maksimalt 60 måneders dækning til rådighed for borgeren, som strækker sig over hele modtagerens levetid.

Finansiering af velfærdsstatens programmer er en konstant udfordring i USA

I den amerikanske samfundsdebat tales der ofte om, at de sociale sikringsprogrammer er ved at gå fallit. Det er en grov generalisering, der imidlertid dækker over nogle reelle, betydelige problemer, når det gælder den langsigtede finansiering af programmerne, især af Medicare og Social Security. De føderale udgifter udgjorde i 2023 omkring 6.130 milliarder dollars i 2023, mens indtægterne kun udgjorde 4.400 milliarder dollars.

Dette *mismatch* mellem offentlige indtægter og udgifter er bekymrende, men hverdag i USA, hvor gælden stiger år efter år og udgør en trussel mod alle offentlige sociale programmer. Problemet skyldes især en kombination af stigende sundheds- og forsvarsudgifter og pensioneringen af de ældste af de store babyboomer-årgange. Social Security-fonden genererer imidlertid fortsat et nettooverskud. Fonden profiterer især af renteindtægterne af de p.t. 2.830 milliarder dollars, som den ejer i form af amerikanske statsobligationer. Ikke desto mindre forudses det, at fondens egenkapital vil falde årligt frem mod 2035, hvor den vil falde til omkring nul. Det vil være et problem, da fonden ikke har lov hjemmel til at finansiere sig selv gennem øgede skatter. Hvis ikke lovgiverne griber ind, vil der ikke være andet valg end at sænke ydelsesniveauet til eksempelvis 80 procent af det, borgerne har lovning på i dag.

3.6 Den sociale ulighed truer sammenhængskraften i USA

Som afslutning på dette kapitel vil vi diskutere, hvorfor det er et problem for USA, at landet præges af så omfattende en økonomisk og social ulighed. Vi har tidligere vist, at uligheden gennemsyrrer USA på mange fronter, og at man kan finde spor heraf i alt fra sundhed til boliger, uddannelse og politisk deltagelse. I dette afsnit zoomer vi ind på, hvordan den økonomiske og sociale ulighed udfordrer sammenhængskraften i det amerikanske samfund, ved at diskutere de tre udfordringer, som er vist i figur 3.19.

3.6.1 Den omfattende ulighed er et økonomisk problem for USA

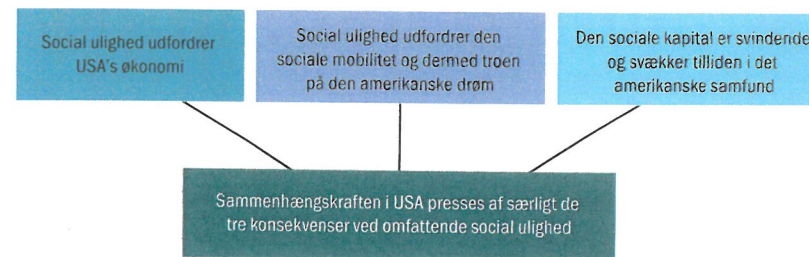
Et konkret problem ved, at uligheden – specielt den økonomiske ulighed – fortsætter med at stige i USA, er, at det simpelthen er dårligt for den generelle samfundsøkonomi, hvis alt for meget af den økonomiske velstand er samlet på ekstremt få hænder. Økonomer forklarer i den sammenhæng, at den økonomiske aktivitet i samfundet reduceres betydeligt, når den økonomiske ulighed stiger for radikalt. Det er, fordi indkomstgrupperne i

bunden af indkomstfordelingen forbruger praktisk talt hele deres indkomst hver måned, hvorimod indkomstgrupperne i toppen af indkomstfordelingen kun forbruger en vis andel af deres af indkomst hver måned, mens de investerer eller opsparer den øvrige del.

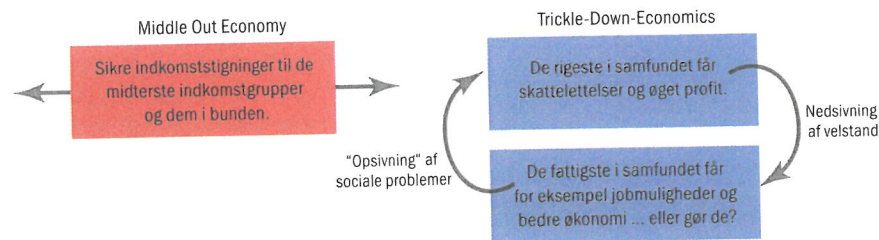
I et land som USA, hvor privatforbruget er helt afgørende for at holde samfundsøkonomien i gang, kan den voksende økonomiske indkomstulighed blive et problem, fordi det kan reducere det samlede forbrug. Som vi har set tidligere i dette kapitel, forbruger den almindelige amerikanske husholdning stort set hele deres indkomst om måneden, og det meste af denne indkomst går til tre-fire konkrete områder som udgifter til uddannelse, sundhed, bolig og børnepasning, hvilket ikke levner megen plads til øvrigt forbrug af varer og tjenesteydelser. De rigeste i USA forbruger også en hel del og bidrager desuden med betydelige investeringer – men de forbruger ikke samme andel som den øvrige befolkning, hvorfor det at fordele indkomsten ud på flere vil være fornuftigt rent samfundsøkonomisk.

Derudover er den økonomiske ulighed medvirkende til, at der er en meget lav modstandskraft i flere af de amerikanske sociale klasser til at klare pludselige øko-

Figur 3.19 Social ulighed truer sammenhængskraften i det amerikanske samfund

Figur 3.20 Middle Out Economy frem for Trickle-Down-Economy

Note: Idéen med Middle Out er, at firkanten udvides horisontalt (i bredden), således at en større og bredere andel af amerikanere får løftet deres indkomster, og økonomien fordeles mere fair.

nomiske behov, hvilket konstant bringer familierne under pres – sagt på en anden måde: De ved, at de når som helst kan "falde ud af bunden" af middelklassen og havne på gaden, bogstavelig talt.

Dén viden er væsentlig og udgør en kritik af såkaldte *trickle-down*-økonomers argument om, at øget økonomisk ulighed i sidste ende vil gavne alle – også de dårligst stillede. Hvis de rige får skattelettelser, høje profiler og frihed til at investere, skabes en dynamik i form af flere arbejdspladser. Som følge af dette vil de arbejdsløse få løn, der vil være flere penge til uddannelse, og det vil give mulighed for større omfordeling af økonomien. Den indledende økonomiske fordel for de rigeste vil så at sige "sive ned" igennem samfundet til de fattigste, siger denne teori.

Antagelsen om, at "når det regner på præsten, drypper det på degen", har i de senere år mødt massiv kritik, og i USA synes nedsivningseffekten også at være begrænset. I stedet argumenterer mange for, at USA oplever det stik modsatte: at der forekommer en række stærkt negative konsekvenser af den stigende økonomiske ulighed, som "stiger opad" i systemet og påvirker hele det amerikanske samfund, både de rige og fattige, gennem mistro og

mistillid, social uro og krav om forandringer, gennem kriminalitet og utryghed, erodering af familier og lokale samfund og dermed svækkelse af tætte sociale relationer mellem mennesker, lavere politisk deltagelse, dårligere sundhedstilstand osv.

I den forbindelse argumenterer andre økonomer for den såkaldte "*middle out economy*".³⁶ For disse økonomer betyder det kort sagt, at fokus ensidigt skal være på at øge indkomsterne og den økonomiske velstand særligt i de midterste indkomstgrupper, men også i bunden af indkomstfordelingen. Det skal ske gennem politiske tiltag, hvor man sikrer (for eksempel gennem ændringer i skattepolitikken og fastsættelse af minimumslønnen), at den samlede økonomiske kage på det givne tidspunkt skæres mere ligeligt ud i USA.

³⁶ "Winner Takes All Politics – How Washington Made the Rich Richer – And Turned its Back on The Middle Class" af Jacob S. Hacker og Paul Pierson, Simon & Schuster 2010; "Inequality for All" af Robert Reich, 2013; Emmanuel Saez & Gabriel Zucman, The Triumph of Injustice, Norton 2019.

3.6.2 Den sociale mobilitet er under pres, og det truer den amerikanske drøm

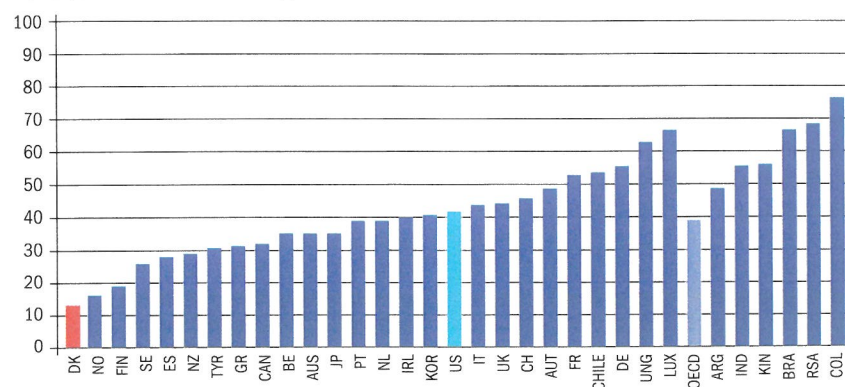
Den sociale mobilitet, som handler om individers og gruppers bevægelser mellem forskellige positioner i samfundsstrukturen, er som tidligere nævnt tæt knyttet til idéen om at udleve den amerikanske drøm. Den sociale mobilitet er så at sige kernekraften i den amerikanske drøm. Det gælder forestillingen om mulighederne for generationsmobilitet, at børnene bevæger sig til en anden social klasse end forældrene, men som vi tidligere har nævnt, er nutidens amerikanske unge holdt op med at tro, at de får det bedre end deres forældre, hvilket ellers historisk har været en del af attraktionen ved den amerikanske drøm, at de yngre generationer kunne se frem til at "overhale" de ældre, eller med et andet

udtryk, at stige opad i samfundets elevatør. I stedet vil nutidens unge familier i USA blot have et "stabilit" og økonomisk roligt liv.

Forbundet hermed og med punkteringen af drømmen er også i en vis udstrækning, hvad man kalder for *generationsmobilitet*, dvs. de bevægelser, der finder sted i en persons levetid og i særlig grad i voksenlivet. Tallene (se også figur 3.22) viser, også her, at den sociale mobilitet har det rigtig dårligt i USA, og at det er sandsynligt, at du "gentager" dine forældres uddannelsesniveau frem for at ende med en bedre karriere. Eller sagt anderledes: Hvis dine forældre er gartnere, bliver du sandsynligvis også gartner, eller hvis din mor er læge eller jurist, er der over 50 procent chance for, at du også selv lander på samme hylde.

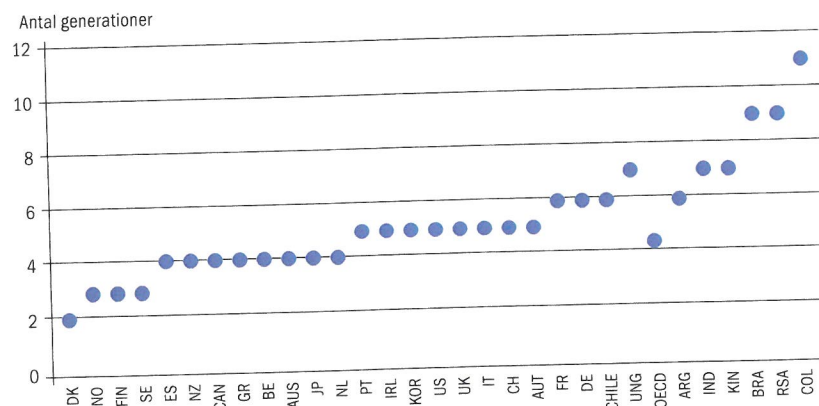
Figur 3.21 Sandsynlighed i procent for at blive fastholdt i relativ fattigdom, 2019

Mål for persistens af relativ indkomst, procent

Note: OECD måler sandsynligheden for, at børn af relativt fattige forældre fastholdes i fattigdom, og de estimerer en indkomstelasticitet (kaldes for *persistens* i indkomst) mellem generationer, der bliver nul, hvis der ikke er sammenhæng mellem fædres og sønners indkomster, og 100, hvis sønner får eksakt samme relative indkomst som deres fædre. Jo tættere på 0, desto højere social mobilitet. I USA ligger persistensmålet på omkring 41, hvilket betyder, at der er en mersandsynlighed for, at 41 procent af amerikanske drenge vil forblive i relativ fattigdom. Til sammenligning er persistensmålet i Danmark på 12. Der måles på forholdet mellem fædre og sønner, fordi der i mange lande ikke er samme erhvervsfrekvens for mænd og kvinder som eksempelvis i de nordiske velfærdsstater. Kilde: "Betydelig social mobilitet i Danmark", Dansk Industri 19. marts 2019.

Figur 3.22 Lande og antal generationer det tager at bryde den sociale arv

Note: OECD måler fattige forældre, hvilket her er en far tilhørende gruppen af de 10 procent fattigste i et samfund i en længere periode af sit liv. Kilde: "Betydelig social mobilitet i Danmark", Dansk Industri 19. marts 2019.

Forklaringerne er, at den økonomiske ulighed samt den forbundne ulighed i uddannelse og uddannelsesmuligheder, sundhed og bolig, som vi har været inde på, tilsammen cementerer den sociale ulighed i USA mellem de sociale klasser, og at der inden for de sociale klasser er en tydelig „farveprofil“, således at befolkningsgrupperne afrikansk-amerikanere og latinoer har det væsentlig vanskeligere end hvide og asiater.

Den sociale mobilitet kan tydeliggøres ved at bruge to centrale figurer (se figur 3.21 og 3.22) fra en rapport udarbejdet af DI (Dansk Industri) om social mobilitet i OECD-landene fra marts 2019. I denne ses det, at det ikke går godt i USA.

For begge figurer synes den *sociale arv* at skinne langt tydeligere igennem i USA, end det for eksempel er tilfældet i de skandinaviske velfærdsstater. Den sociale arv handler om, at særlige kendetegn ved forældre, eksempelvis forældres indkomstplacering, uddannelsesniveau, arbejdsstilling, adfærd, normer og værdier,

videregives til børnene, som så vil indoptage og reproducere disse. At den sociale arv er så stærk, understreger konsekvenserne af den sociale ulighed i det amerikanske samfund.

I USA kan vi finde mange historier om de såkaldte mønsterbrydere, det vil sige personer, som er i stand til at bryde den negative sociale arv eller ændre på de resourcer, sociale status og adfærd, som han eller hun er vokset op under. Dem finder vi, fordi de dyrkes heftigt i amerikanske film, tv-serier, bøger og i hverdagsskildringer af mennesker, der har fået succes i livet på trods af dårlige odds. Men kigger vi nærmere på tallene, er mønsterbryderen undtagelsen snarere end reglen i USA. Hvilket blandt andet har fået den anerkendte engelske ulighedsforsker Richard Wilkinson til at sige: "If Americans want to live the American dream, they should go to Denmark",³⁷ hvilket siden er blevet fulgt op af blandt andre Vermonts senator

³⁷ Richard Wilkinson "How Economic Inequality Harms Societies", Ted Talk 2011.

Bernie Sanders, der flere gange har omtalt de skandinaviske velfærdsstater, herunder Danmark, som samfund, hvor det er muligt at udleve den amerikanske drøm.

3.6.3 Faldende tillid reducerer social kapital og truer sammenhængskraften

Fortalerne for, at der ikke skal gøres noget aktivt for at bekæmpe uligheden, vil i den sammenhæng hæfte sig ved incitamentet til at arbejde hårdt og belønningen, der venter i den anden ende så at sige, når skatten er lav, og man oplever glæden ved, at ens hårdt tjente penge også kan realiseres i form af et bedre liv. Og når USA ikke hjem søges af sociale oprør eller revolutioner, skyldes det da også netop, at et flertal af amerikanerne fortsat gerne betaler ulighedsprisen i bytte for muligheden for at forfølge den amerikanske drøm. Det er her, USA's kendetegn som et meritokratiske samfund træder allertydeligst frem – altså opfattelsen af, at et individ livet igennem skal belønnes for sine meritter, det vil sige sin kunnen. Det kan være meritter opnået gennem uddannelse, erhvervslivet eller sportens verden, hvor en person i kraft af sine performances (resultater) har udvist dygtighed, som naturligvis skal belønnes. Og her er det værd at bemærke, at lige så naturligt det er at belønne i det amerikanske samfund, lige så naturligt er det at acceptere, at nogle ikke er lige så dygtige og derfor ikke skal modtage det samme i belønning eller slet ikke modtage nogen form for belønning. Sideløbende med mulighederne og retten til at få stjernestatus og utrolige belønninger eksisterer hele tiden muligheden for, og på sin vis retten til, at gå i hundene.

Problemet med den forklaringsmodel – og samfundsmodel – der historisk har

tjent USA godt, er først og fremmest de krisetegn, som det amerikanske samfund udviser under byrden af den sociale ulighed. Det er en udvikling, som har været undervejs siden 1980'erne, og som er fortsat langt ind i Joe Bidens præsidentskab. Spørgsmålet er, om de sociale konsekvenser i form af systemisk betinget forskelle mellem de sociale klasser i levevilkår og livschancer, som både coronakrisen i 2020 og de senere års (2021-2024) inflationskrise har tydeliggjort, blot har sat den amerikanske velfærdsstat og USA under et yderligere pres? Og om den udvikling vil kunne få den porøse amerikanske sammenhængskraft til at slå revner.

Sammenhængskraft som begreb er vanskeligt at indfange og måle præcist. Overordnet kan vi sige, at begrebet forsøger at forklare, hvad der binder eller kitter et samfund bestående af mange forskellige individer og grupper sammen. Den amerikanske forsker Robert Putnam undersøger i sine to hovedværker, "Bowling Alone" fra 2000 og "Our Kids" fra 2015, hvad der er med til at binde det amerikanske samfund sammen, og han anvender i den forbindelse begrebet *social kapital* som noget afgørende for at forstå, hvad der får samfundet til at hænge sammen. Social kapital definerer Putnam som "*tillid, normer og netværk*", og mens netværk for eksempel kan være vores omgangskreds, foreningsliv eller frivilligt arbejde, så kan normer være hjælpsomhed, hensyntagen til de svageste medborgere med mere.

Det er netop den sociale kapital, som udgør en vigtig bestanddel af den sociale lim eller sociale kit i samfundet, og som derfor kan anskues som afgørende for

USA's social fabric slår revner i starten af 2020'erne. Coronakrisen og inflationsudfordringerne i 2021-2023 har vanskeliggjort livet for millioner af amerikanere, som kæmper en eksistenskamp for at holde sammen på hverdagen.

sammenhængskraften i samfundet.³⁸ En af de ting, som Putnam hæfter sig ved i sine analyser, er, at tilliden i samfundet i særlig grad styrkes, når de sociale klasser i et samfund omgås hinanden. Hvis vi i højere og højere grad bor adskilt, går i forskellige skoler, går i forskellige kirker, forskellige sportsklubber og gifter os med dem, som ligner os selv, svækkes sammenhængskraften i samfundet, hvilket vil forstærke opsplitningstendenser.

Tillid er et centralt begreb for Putnam i forbindelse med social kapital og derfor afgørende for sammenhængskraften i USA, men netop tilliden har trange kår i det amerikanske samfund i disse år. I starten af kapitel 2 så vi, at tilliden til politikere, regeringen og så videre er historisk lav,

³⁸ Robert Putnam: *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster, 2000, side 19 og Robert Putnam "Our Kids – The American Dream in Crisis", Simon & Schuster, 2015.

og meget bedre er det ikke, når vi undersøger eksempelvis demokraternes og republikanernes syn på og tillid til hinanden og på medierne (se afsnittet om polariseringens logik i kapitel 2). En lang række andre målinger viser en tilsvarende bekymring i det amerikanske samfund.

Når Putnam taler om sammenhængskraft, fremhæver han en særlig type social kapital, som er vigtig. Det er den såkaldte brobyggende sociale kapital, som får os mennesker til at bygge bro til hinanden, og som så at sige knytter os sammen på tværs af sociale klasser og kulturelle forskelligheder. En af nøglerne til at øge den brobyggende sociale kapital er de såkaldte nonverbale fællesskaber. Det kan for eksempel være, at forskellige sociale klasser mødes til sport, dans eller musik. Fællesskaberne er nonverbale, dvs. at vi ikke behøver at udtrykke os igennem vores sprog eller viden, hvilket fører til, at fællesskaberne så at sige visker forskellene mellem de sociale klasser væk, og vi starter ifølge Putnam fra et mere lige udgangspunkt ("a more level playing field"). Den brobyggende sociale kapital kan styrkes, hvis akademikeren spiller sammen med tømreren på

baseballholdet, eller hvis advokaten arbejder frivilligt sammen med skolelæreren i den lokale kirke om at hjælpe lokalsamfundets svageste medborgere.

I begge eksempler vil personerne være fælles om et projekt, nemlig at få holdet til at vinde i baseball, eller få hjulpet så mange af de svage i lokalsamfundet som muligt. De sociale baggrunde vil træde i baggrunden og være uvæsentlige i disse relationer, og netop fordi det er et nonverbalt fællesskab, vil de sociale forskelle ikke skinne så tydeligt igennem og dominere relationerne. I stedet opstår muligheden for at få en større forståelse for hinandens livsverdener samt at opbygge en tillid til hinanden, som kan overføres på nye sociale situationer, når man møder andre fra andre sociale klasser. Både den brobyggende kapital og de nonverbale fællesskaber bidrager til, at tilliden styrkes, hvorfor det er vigtigt, at de sociale klasser mødes på tværs og interagerer med hinanden for eksempel i form af sport, i skolerne eller hjælpearbejde i kirke osv., hvis man ønsker at mindske uligheden i samfundet.

Men både den brobyggende sociale kapital og de nonverbale fællesskaber er vanskelige at etablere i det amerikanske samfund, og det skyldes ikke mindst, at tillidsniveauet, som ifølge Putnam er afgørende for samfundets sammenhængskraft, er under voldsomt pres. Når vi taler om tillid, findes der tre typer af tillid, som alle synes at være i tilbagegang i USA.

Gigger vi først på den såkaldte *partikulære tillid*, det vil sige tilliden til de personer, vi kender (familie eller venner), så er der fortsat tillid til familie og nære venner, men politiske uenigheder om partitilhørsforhold og den forrige og nuværende præsident har bidraget til stigende intern politisk splid og polarisering også internt mellem familie og venner. På samme måde

svækker en række stigende sociale udfordringer, som vi nævnte tidligere, som skilsmisser, kriminalitet og misbrugsproblemer, de amerikanske familier som en stabiliserende kraft eller institution for den partikulære tillid.

Med hensyn til den såkaldte *generaliserede tillid*, det vil sige tillid til folk, vi ikke kender (medborgere), så er det fænomen også kommet voldsomt under pres i det amerikanske samfund, og det skyldes ikke mindst, som tidligere påpeget i dette kapitel, at der er en tiltagende geografisk opdeling, hvor de økonomiske og uddannelsesmæssigt bedrestillede amerikanske sociale klasser bor i bestemte områder i samfundet, hvor de kun mødes, snakker og lever sammen med nogle, der ligner dem selv, mens de sociale klasser i Gilbert og Kahls socialklassemodel er både økonomisk og uddannelsesmæssigt udfordret og bor sammen i boligområder, hvor man dagligt må slås med en række alvorlige sociale problemer som vold, kriminalitet, misbrug, økonomisk utryghed og dårlige skoler. Den geografiske opsplitning, som har stået på i årtier, er i dag så udtalt i det amerikanske samfund, at det udfordrer den generaliserede tillid, fordi det svækker den brobyggende sociale kapital og dermed solidariteten mellem de sociale klasser, at klasserne eller de forskellige socialgrupper reelt ikke kender til hinandens liv og levevilkår. De mødes ikke med hinanden, og de ser ikke hinanden i hverdagen, og derfor forstår de ikke hinandens livssituationer.

Endelig er der den *institutionelle tillid*, som handler om eksempelvis tillid til forskellige samfundsinstitutioner, eksempelvis præsidenten, Kongressen, retssystemet og politiet, og her ved vi fra tidligere om-taler i denne bog, at tilliden til de nævnte offentlige institutioner ligger på et meget

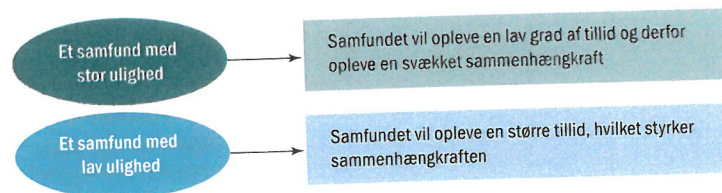
lille sted, og for visse grupper er den nærmest ikkeeksisterende.³⁹

Tidligere præsident Trump spiller her en helt særlig rolle, eftersom hans afvisning af at acceptere sit valgnederlag til Joe Biden i 2020, og hans gentagne angreb på selve valgsystemet med anklager om snyd og korruption, som han også har brugt i sin kampagne til præsidentposten i 2024, har medført en meget kraftig underminering i amerikanernes tillid til det politiske demokratis institutioner.

For sammenhængskraften i det amerikanske samfund er det med andre ord bekymrende, at den sociale ulighed fortsat stiger, for som vi har set i dette kapitel, så har udviklingen alvorlige sociale konsekvenser, dels for de mennesker, som rammes af den sociale ulighed, dels for det

39 Se mere omkring tillid, social sammenhængskraft og betydningen af stigende ulighed i bogen "Ulighedens mange ansigter – perspektiver på social ulighed", af Jakob Glenstrup Jensby og Peter Brøndum, Forlaget Columbus 2019, s. 126-133.

Figur 3.23 Ulighed og tillid har betydning for sammenhængskraften i et samfund

Kilde: Jakob Glenstrup Jensby og Peter Brøndum: *Ulighedens mange ansigter – perspektiver på social ulighed*, Forlaget Columbus 2019, s. 130.

amerikanske samfund i bredere forstand. Det har vi set blandt andet ved, at for stor økonomisk ulighed reducerer den amerikanske økonomis muligheder for vækst. Vi har i kapitlet også set, at stor social ulighed reducerer den sociale mobilitet, hvilket svækker amerikanernes tro på den amerikanske drøm, fordi den sociale mobilitet er drømmens dna.

Derudover har vi afslutningsvis belyst, hvordan omfanget af den sociale ulighed reducerer mængden af social kapital og især graden af forskellige typer af tillid på en måde, der reelt udfordrer sammenhængskraften i det amerikanske samfund. Det gør uligheden, fordi der er en sammenhæng mellem graden af økonomisk og social ulighed i forhold til, hvor stærk sammenhængskraften i et samfund er. Ved stigende økonomisk og social ulighed vil sammenhængskraften altså falde og omvendt. Se også figur 3.23.

KAPITEL 4

USA – HEGEMON ELLER SUPERMAGT I FRIT FALD?